

A TORONTÁLI SZÖNYEG

NÉMETH FERENC

Ha valaki a századfordulón a torontáli háziiparról beszélt, elsősorban a műszövőkre és a híres torontáli szőnyegre gondolt, amely azóta fogalommal vált; a lexikonokban külön címszóként szerepel.

A XIX. század végén és a XX. század elején nagymértékben fellendült a torontáli szövőipar, s ennek eredményeként egy művésziileg átgondolt, a népi motívumok hagyományait tiszteletben tartó iparművészeti termék jött létre. Eleinte a nagybecskereki szövőtanműhelyben készítették, de 1894-ben nagyipari előállításra is megkezdődött a Torontáli Szőnyeggyár Rt.-ben. A torontáli szőnyeg fénykora Streitmann Antal festő, iparművész és gimnáziumi rajztanár nevéhez fűződik, az ő művészi munkája nyomán jött létre az a metamorfózis, amely a hagyományos szőtteket mindössze néhány év alatt Európa-szerte ismert iparművészeti termékévé változtatta. Tanulmányom a torontáli szőnyegkészítés fénykorával foglalkozik, illetve a mai Bánát területén a múltban kialakult szőnyegművészettel. Azt a negyed századot (1879–1904) vizsgálja, amely Streitmann Antal Becskerekre jövetelével kezdődött, és Kovalszky Sarolta németeleméri szövőő műhelyének bezárásáig, illetve a gödöllői művésztelep megalakulásáig tartott.

A századfordulón a szőnyegszövés sem volt mentes az új művészeti irányzatok hatásától. A szecesszió a múlt század utolsó éveiben a bánáti szövőműhelyekben is jelentkezett „stilizált szővésminták” alakjában, ahogyan akkoriban nevezték. Két központban készültek szecessziós szőttek, Kovalszky Sarolta németeleméri műhelyében és szinte azzal egy időben (1898) a becskereki szőnyeggyárban is. A magyar szecesszió kibontakoztatói a szövőiparban (Vaszary János, Horti Pál, Nagy Sándor stb.) is többek között e két műhelyben dolgoztatták ki falikárpit- vagy szőnyegterveiket, kartonjaikat. Akkor már Streitmann Antal és Kovalszky Sarolta tanítványai is olyan művészi szinten végeztek szővést, hogy szinte minden elvárásnak hiánytalanul eleget tudtak tenni. Kovalszky Sarolta volt az első, aki Magyarországon meghonosította a scherre-

beki szövési technikát, vagyis a színén és visszáján egyforma, a torontáli szövési móddal rokon skandináv gobelinteknikát, amely azután utat nyitott a magyar szecesszió kialakulásának a szövőiparban, Streitmann Antal pedig jelentősen megújította a torontáli szőnyeg kivitelezését, művészi megmunkálását. Mindketten a maguk módján fejlesztették, népszerűsítették s emelték művészi szintre a torontáli szőnyeget, s tették híressé a torontáli szőtteseket. Szecessziós minták kidolgozásával is foglalkoztak, évekkal a gödöllői művésztelep szövőműhelyének (1904), az első magyarországi szecessziós művésztelepnek a létrejötté előtt. Gödöllőn is látható Kovalszky Saroltának és tanítványaainak a munkája, ugyanis a szerencsés körülmények közrejátszásával Gödöllőre éppen Kovalszky Sarolta szövőszékei kerültek, legjobb tanítványa pedig, Guilleaumme Margit, aki egy ideig a németeleméri szövőtanműhely vezetője volt, még az első világháború végén is Gödöllőn szötte a művészi falikárpitokat.

A *Művészeti lexikon* meghatározása szerint a torontáli szőnyeg „gyapjú anyagból üzemszerűen készült, kelim szövésű, mértani mintájú, élénk színezésű használati szőnyeg”.¹ Valójában gyűjtőfogalom volt, amelyen a múltban a torontáli szerbek, románok, bolgárok, szlovákok szőnyegeit értették. Torontál vármegyében az említett népek népművészetében évszázados hagyománya volt a szövésnek. A szőnyegszövésnél pedig éppen a torontáli szőnyeg fogalmát meghatározó négy elem volt azonos: a gyapjú alapanyag, a ferde szövés vagy másképpen kelimtechnika,² a mértani alakzatok, minták használata, továbbá az élénk, esetenként túlzottan erős színezés.

A torontáli szőnyegek közül a szerb 'tyilimek' (a szakirodalomban még: kelim, kilim, csilim) voltak a legismertebbek. Melencén, Kumánon, Németeleméren, Beodrán, Tarrason, Nagykikindán és Nagybecskereken szőtték a legművészebb kivitelezésben. A román szőnyeg is megbecsült háziipari portéka volt, jórészt színgazdagsága miatt, hiszen a mozaikszerű szőtteseken a legélénkebb színeket használták, s leginkább mellőzték a fehéret. A bolgárok is kedvelték a szőnyegszövést. A gyapjúból készült, leginkább barnásvörös alapú, aranyhímzésű szőnyegekét ágy- és asztalterítőként használták. Egy múlt századi leírás szerint a bolgár szőnyegek „finom színérzékre mutató szende colorittal bilincselik le a műértőt és laikust egyaránt”.³ Streitmann Antal azt írta a bolgárokról, hogy ipari ügyességük „felér a szerbek szorgalmával. Takaróik (csergulica) és terítőik (cidilnice) Bécsben is kelendő cikkek”.⁴ Bánátaban Kanakon, Módoson, Karácsonyifalván, Szőlősudvarnokon és Sándoregyházáon szőtték leginkább a bolgárok az említett szőtteseket. A magyar népművészetben nem volt ugyan olyan jelentős a szőnyegszövés, mint a szerbeknél, románoknál és bolgároknál, ám ennek ellenére a magyarlakta falvakban igen mutató szőtteseket, hímzéseket és varrottast találunk a népviseleti tárgyakon.

Torontál megye gazdag, szerteágazó és esetenként művészi szőtteseiről, elsősorban szőnyegeiről már régóta tudnak. Az eredeti népi mintákat a torontáli szőnyegeknek egészen a múlt század közepéig sikerült megőrizniük. A szakirodalom ezt a korszakot nevezi a torontáli szőnyegkészítés fénykorának.⁵

Az 1850-es évektől kezd el „romlani” a torontáli szőnyeg: az eredeti népi motívumok közé lassan belopakodnak az idegen, akkortájt divatos bécsi és pesti minták. S mindez nem történt véletlenül. Szemfüles bécsi meg pesti kereskedők játszottak ebben közre, akik „hozott minta alapján” rendszeresen dolgoztattak bánáti szövönőkkel, különösen melencei és kumáni asszonyokkal.⁶ Elemér községnek, a szőnyegszövés egyik jelentős bánáti központjának például szerződése volt a budapesti Haas Fülöp cégével a szőnyegek felvásárlásáról.⁷ A nagyobb méretű manufakturális termelésnél már a mennyiség került előtérbe, természetesen a minőség kárára. Korabeli statisztikák szerint egy-egy bánáti község évente ötven–száz szőnyeget állított elő,⁸ amelyeket házalás útján vagy a híres torontáli vásárokon értékesítettek. Ebben az időszakban alakult át Bánátban a családi szükségletek kielégítésére szolgáló népi ipar piacra termelő háziiparrá, s ekkor kezdett bér munkajelleget öltetni a szövőipar Bánátban. Ennek az átalakulásnak azonban megvolt az ára – a szőnyegek minőségének romlása. A torontáli szőnyeg lassan kezdte veszíteni eredetiségét. A szakirodalom ezt a bánáti szőnyegszövés „dekadens korszaká”-nak nevezi.⁹

Streitmann Antal volt az, aki az 1880-as évektől kezdve Torontál megye előljáróinak támogatásával s a torontáli háziiparegylet segítségével az eredeti népi szövésminták mentésére indult, és szinte kötelezővé tette a későbbi szövőtanműhely szövönői számára a régi népi (szerb, román, bolgár stb.) szövés-
minták másolását, rajzolását – mentését. Streitmann ugyanis az elsők között volt, akik felismerték a torontáli szőnyeg értékét, potenciális ipari lehetőségeit. Ezért látta fontosnak, hogy kellő „művészi beavatkozással” megállítsa a torontáli szőnyeg eredeti népi motívumainak „romlását”. Ezzel az általa „megújított” szőnyegnek európai hírnevet szerzett. A továbbiakban Bánátban még meghonosította az akkortájt Európa-szerte divatos, csomózott keleti szőnyegek (szmirna; perzsa) kidolgozását, méghozzá olyan kiváló művészi kivitelezésben és olyan sikeresen, hogy munkája nyomán nagyipari vállalkozás létesült.

A TÖRT SZÍNEKTŐL A TORONTÁLI SZMIRNÁIG

A nagybecskerekai szövőtanműhely tevékenységét 1884-ben finom és durva vásznak, sima és fészkes törülközők és szerb szőnyegek előállításával kezdte.¹⁰ A két alapvető kidolgozásbeli újítás a széles szövőszekek alkalmazása és az úgynevezett tört színek használata volt.¹¹ Tehát a már meglévő, nagy hagyományú torontáli szövőiparra alapozott, kisebb esztétikai módosításokkal őrizve, mentve az eredeti népi motívumokat. A szövőtanműhely első néhány évének (1884–1888) eredménye az volt, hogy a nép átvette a tört színek, a régi motívumok és a széles szövőszekek használatát. Amikor mindez már beidegződött, Streitmann Antal újabb kísérletekbe kezdett: a torontáli szmirna meghonosításába. Ez a munka két részből állt. Egyrészt a szövőtanműhelyben kellett elsajátítani, kifejleszteni a tanulókkal az új technikát, s amikor ez megtörtént, a tanulók segítségével a nép körében is terjeszteni és népszerűsíteni a szmirnát.

Streitmann a nagybecskereki szövőtanműhelyben 1887–88-ban kezdte meg a szmirnával való kísérletezést, és a következő öt évben (1894-ig) ezt tökéletesen kifejlesztette.¹² „Ezen technika elterjesztésével pedig egy új iparág volna teremtve, mely háziiparszerűleg üzetnék, s a Smyrna-vidéki háziipar mintájára szervezett vezetés mellett uralni volna hivatott a nyugati szomszéd államokkal nemcsak olcsóságánál, hanem minőségénél fogva is. Ezer és ezer szövőszék áll a megyében rendelkezésre, csak egy lépést kell előre tennünk s ügyes népünk megtanulja a perzsa szőnyegkötést” – írta lelkesedve 1889-ben alispáni jelentésében Rónay Jenő.¹³

Streitmann hosszú tanulmányozás után fogott hozzá a csomózott keleti szőnyegek készítéséhez, s a nagybecskereki tanműhelyben 1888-ban készült el az első nagyméretű perzsa. A háziiparegylet közgyűlésén is bemutatták az új, pompás terméket: „A nagybecskereki tanműhely első nagy szalonszőnyegét, mely 16 négyzetméter zsidó-perzsa kötésben, ó-keleti motívumokkal és harmonikus színkontrasztal.”¹⁴ A szőnyeget a becskereki Deutsch Zsigmond rendezte meg, s ez a megrendelés újabb lendületet adott a műhelynek, mivel alkalmat nyílt nagyobb méretű szőnyegek előállítására.¹⁵ Ez volt a kezdet, s a csomózás technikája 1888 nyarán már a nép között is terjedt Torontál megyében. Streitmann fáradságot nem ismerve járta a vidéket, előadásokat tartott, tanácsokat osztogatott a szmirnakészítéssel kapcsolatban. Erről ad hírt a *Torontál* is 1888 júniusában egyik tudósításában: „A szmirna szőnyeg tanítása terjed megyénkben. Folyó hó 21-én Zecha Frigyes szolgabíró úrral a Torontál megyei háziiparegylet titkára (Streitmann – a szerző megjegyzése) megjelent Bótoson, s ott a község lakói előtt a szmirna-szőnyeg kötésének előnyös voltáról tartott előadást és egyszersmind bemutatta a már Bótoson készített szmirna-szőnyeget, melyek a nagybecskereki szövőtanműhely egyik bótosi növendéke kezei alól kerültek ki. E növendék máris két bótosi leányt vezetett be a szmirna-szőnyegkötés technikájába, s ezért őt a Torontál megyei háziiparegylet egy arannyal jutalmazta meg, s megbízta a jelentkező nők oktatására.”¹⁶ 1888 novemberében Streitmann egy kétrészes kitűnő cikkben indokolta meg a szmirna meghonosítását, bizonyítva annak előnyeit, versenyképességét a külföldi piacon, szükségességét és életképességét:

„Aki a torontáli szőnyegipart nemcsak tanulmányból kíséri figyelemmel, hanem annak gyakorlatias értékesítését is tanulmányozza, az úgy fogja találni, hogy a torontáli szőnyeget a szmirna-szőnyegek leszorítják a padozatszőnyegek sorából. De annál nagyobb jövője van a torontáli szőnyegnek mint bútorszövetnek, asztal- és ágyterítőnek, védtakarónak, függönynek stb. Csak arra kell törekedni, hogy a színek diszharmoniaja helyébe összhangzó tört-színek lépjenek. Lakásberendezéseinknél a renaissance stíl kezd mindinkább tért hódítani, ennek nehéz és tömör bútoraival mi sem harmonizál jobban, mint a szintén nehéz és tömör hatású torontáli szőnyegfajból alakított takarók, bútorbevonások és függönyök.

Az örök érvényű keleti szőnyegek befolyása elnyomta a régi íztelen, naturalisztikus szőnyeget. A Jaquard-szőnyegszövés a keleti stílt kezdte utánózni,

majd átvitték e stíl motívumjait a padozatszönyegekről az asztaltakarókra, függönyökre, bútorszövetekre, sőt még a könnyed női ruhakelmékre is, elannyira, hogy a lefolyt két évtized alatt az európai ízlés e téren nagy átalakulás ment keresztül.

Nyugat legkiválóbb aesthetikusai, archeológusai és művészi erői fáradoztak az átalakulás e nagy munkája körül és fáradozásuknak sikerült egyrészt a közönség ízlését az örökszép keleti motívumoknak megnyerni, s másrészt e motívumokat bevinni a szövészet technikájába. A torontáli szőnyeg azért lett híres egy pár röpke év alatt a külföldön. Motívumai mind megannyi ősalakjai a keleti motívumoknak, melyek iránt az érzék külföldön oly hatalmasan kifejlődött. Csak színeiben van még javítani való. Ezt eszközölni a nagybecskereki szövőtanműhely van hivatva.

Szőnyegiparunk továbbfejlesztése céljából oda kellett tehát törekednünk, hogy a nagybecskereki szövőtanműhely által eddig elért sikerek minél hamarabb általánosakká legyenek. Sokszorosítani kell a torontáli régi szőnyegek nyomán tervezett mintákat, s a nép között kiosztani. A nagybecskereki tanműhelyből már eddig is sok növendék került haza az egyes falvakba, ezek útján a mintáról való szövés terjesztése könnyen elérhető. A minták mellé tört színekkel festett fonalat kellett kiosztani az eredeti beszerzési áron. A kész munkát pedig át kellene venni a szövőnőtől, illő munkadíj mellett.

A szmirna-szőnyeg hatalmas áramlata nem hagyhatta érintetlenül a torontál megyei háziiparegyesületet sem, mely felismervén annak fényes jövőjét, igyekezett azt hazánkban meghonosítani. A nagybecskereki szövőtanműhely immár több szövőszéken foglalkoztatja növendékeit szmirna szőnyegmunkával. Célja az egyesületnek, hogy a nép ezen őz perzsa és kis-ázsiai szőnyegkötést elsajátítsa, s a művelt természéd államok ez irányú törekvéseivel paralell működjék. Világosan áll az egyesület előtt az, hogy a torontáli szőnyeg lassankint hazánkban is elveszti padozatszönyeg jellegét, s csakis a fent jelzett célokra fog használtatni. E veszteséget pótolni kell, és pedig mihamarabb, torontáli kötött szőnyegekkel. E pótlás semmi nehézségbe nem ütközik, mert a nagybecskereki szövőtanműhely az experimentációkon immár túl van, s e hivatásnak eleget tehet.

A torontáli nép eddigi szövésmódja mellett sokkal hivatottabb a kötött szőnyegek készítésére, mint akár Helvéczia, akár Németországnak eddig gyermekjátékáé faragással foglalkozó heglyakói.

Úgy a tyilimszövés, mind a szmirna szőnyegkötés őseredetű keleti szőnyegfaj, azokat gépekkel produkálni nem lehet, s így háziipari jellegét mindenkor megőrzi. Mindkettőt igen könnyű megtanulni, mindkettő ugyanazon szövőszéken készíthető, mindkettőnél értékesítheti a család üres idejét, mert mindkét munka bármikor abbahagyható és ismét tovább folytatható, végül, mert mindkettőnél csekély tőke szükséges. Kiemelendőnek tartjuk még, hogy a szőnyegkötés megtanulásához egy tyilimszövésben jártas nőnek – egy nap elégséges. A nagybecskereki tanműhely közönséges szövőszéken már eddig is számos kis és nagy perzsa szőnyeget készített s Bótoson egész kis szövőtelep készít – saját szövőszéken kötött szőnyeget.

Ezen áldásos háziipar meghonosításában a torontálmezei háziiparegyesület nemcsak első és egyedül álló hazánkban, hanem végigtekintünk Németország szövőiskoláin, csupán egy, a neustadti foglalkozik szőnyegkötéssel, de itt is csak 20 növendék van, és a szőnyegkötésben csak kevés órán át nyernek oktatást, míg szövőtanműhelyünk 25 növendéket foglalkoztat szőnyegkötéssel.

Poroszországban és Schweizban nagy erőfeszítéssel igyekeznek a fafaragáshoz szokott hegyi lakókat a szőnyegkötés üzésére vezetni. Frankfurtban mint »Damenindustrie« szerepel a hímzésüzletekben. Neustadtban egy szőnyegkötő iskolát állítottak fel a múlt évben és a tostgleiwitzi »Vaterlandische Frauenverein« az ott felállított szőnyegkötő iskolát állandóan ellátja megrendelésekkel.¹⁷

Streitmann valóságos kis tanulmánya nyomán szinte európai áttekintést nyerünk a szőnyegszövés, különösképpen az akkoriban hódító szmirna helyzetéről, szerepéről. Nem utolsósorban pedig a nagybecskereki tanműhely áldásos tevékenységéről is. Két évvel később, 1890 májusában olvassuk a *Torontálban*, hogy „a szövőtanműhely már a lapos készítményt átalakította a szőnyegszövés legjelentékenyebb készítményévé, s fürtös szőnyeget készít ugyanazon szövőszékeken, melyeken eddig a szerb szőnyeget készített. Próbák igazolják, hogy a nép »razboj«-ján sem kell semmi átalakítást tenni ahhoz, hogy azon fürtös szőnyeget készíthessenek. A készítményt 5 perc alatt egyik nő a másiktól elsajátíthatja, csinos munka előállítására egy hónapi gyakorlat szükséges».¹⁸

1892 nyarán értesülünk a tanműhely „gyapjú-experimentációjáról”.¹⁹ Miről is volt szó? Streitmannék kész szőnyegekben mutatták be a különféle minőségű gyapjú hatását, illetve azt, melyik típusú, fajtájú gyapjú mennyire felel meg szőnyegkészítésre. Ekkor határozták el, hogy a tanműhelyben csak a legjobb minőségű torontáli gyapjú használtassék. Ugyancsak ezeken a kísérleti szőnyegekben mutatták be a fonás és festés technikáit, melyek a nyírott szőnyegek-nél apró foltokat eredményeztek.²⁰ „Ezen nehézségek megszüntetésére fonógépek beszerzése és a fonalfestés helyett a gyapjúfestés behozatala iránt hoztak határozatok”.²¹ Még az idő tájt, tehát 1892 nyarán Streitmann tanulmányutat tett, melynek során a „szépfestést” tanulmányozta. Meglátogatta a kassai, az eperjesi, a felkai, a szepesszombati stb. festőműhelyeket, és az ott látottak megerősítették benne az elhatározást, hogy a tanműhelynek festőműhelyre is szüksége van.²² Egy évre rá, 1893 nyarán, amikor már döntés született a tanműhely bővítéséről (fonoda és festőműhely felállításával), Streitmann újabb tanulmányútra indult. Utazásának célja a bosznia-hercegovinai háziipar tanulmányozása volt, s erre hosszabb időt fordított.²³

1893 novemberében a szmirnakészítés már olyan méreteket öltött, és olyan minőséget tudtak a becskerekiek felmutatni, hogy megtették az első lépéseket egy szőnyeggyár megalakítására. A *Torontál* írja, hogy „hazánk területén a szmirna és ezzel rokon szőnyegek készítésével ez idő szerint nagyban nem foglalkoznak, csupán a nagybecskereki szövőtanműhely kísérletezett szmirna-

szőnyegek gyártásával egyenesen azzal a célzattal, hogy kísérletezése nyomában egy vállalat keletkezzék”.²⁴

A szmirnával való kísérletezés közben volt egy körülmény, amely igencsak növelte a tanműhely hírnevét, javította anyagi helyzetét, és bebizonyította, hogy a tanműhely igenis képes nagy megrendeléseknek is eleget tenni. Ez volt a Magyar Államvasutak igazgatóságának rendelete. 1893-ban a MÁV igazgatósága nagyobb megrendeléssel bízta meg a becskerekai szövőtanműhelyt, amely annak pontosan és kiváló minőségben eleget is tett.²⁵ A MÁV illetékesei a szállított cikkekkel meg voltak elégedve. Ez volt az első nagyobb szmirnarendelés, amelyet több új is követett. 1894 januárjában olvassuk, hogy a tanműhely állandó szállítója lett az államvasutaknak: „A miniszter meghagyta a Magyar Államvasutaknak, miszerint szőnyegszükségleteiket a nagybecskerekai szövőtanműhelyből szerezzék be.”²⁶ Úgyszintén itt értesülünk arról, hogy „az új országházban szükségendő szőnyegek tudvalevőleg szintén innen fognak kikerülni”.²⁷

Ezek a nagy rendelések bizonyították be a szmirna életképességét, és hívták életre a nagybecskerekai szőnyeggyárat, amelynek része lett a nagybecskerekai szövőtanműhely is, noha a későbbi években is volt termelési és egyéb önállósága.

S ha most röviden áttekintjük a szövőtanműhely történetét, akkor az alábbiakat mondhatjuk el: 1884-től 1893-ig a torontáli háziiparegylet védnöksége alatt működött. 1893-ban államosították, s lett belőle nagybecskerekai állami szövőtanműhely.²⁸ 1893 telén–1894 tavaszán indult meg a nagybecskerekai szőnyeggyár megalakítására irányuló mozgalom.²⁹ Az elképzelések szerint a tanműhelyt a szőnyeggyárnak kellett volna fenntartania.³⁰ 1894 márciusában (mivel állami vállalat volt) a minisztérium jóváhagyta a műhely 1894. évi költségvetését.³¹ 1894 májusában újra változik a státusa, ekkor ugyanis hivatalosan is egyesítették az alakulófélben levő szőnyeggyárral. Ez is felsőbb sugallatra történt. Valójában a becskerekai illetékesek csak tudomásul vették a kereskedelemügyi miniszter leiratát „a szőnyegtan-műhelynek a szőnyeggyárral való egyesítéséről”.³² Ezzel az egyesítéssel a gyár vállalt kötelezettséget a szövőtanműhely fenntartására. Ilyen értelemben megfelelő szerződést is kötöttek, amely rendezte a két cég egymás közötti viszonyát, de amely önállóságot is biztosított a tanműhelynek további tevékenységében.³³ Nem sokkal ezután, 1894 júniusában feloszlatták a Torontál megyei háziiparegyletet.³⁴ A tanműhely 1897 júniusáig (a szőnyeggyárral együtt) zavartalanul működött. Am ekkor kimondták a szőnyeggyár felszámolását, de annak ellenére olyan döntés született, hogy „mindenesetre azonban fenntartandó lesz továbbra is a szövőtanműhely”.³⁵ 1903 májusában is emlegetik még a műhelyt, a szőnyeggyárnak folyósítandó segély összefüggésében.³⁶ Hogy mikor szűnt meg valójában, arról nincs adatunk.

A NAGYBECSKEREKI SZÖVŐTANMŰHELY SIKEREI

Streitmann Antal vezetése alatt a tanműhely már alig három hónapos működés után is eredményeket tudott felmutatni. 1884 augusztusában az Újvidéken megrendezett szerb nőipar-kiállításon termékeit díszoklevéllel tüntették ki.³⁷ Ha már a kiállításoknál tartunk, hadd mondjuk el, hogy Streitmann még 1884-ben hozzálátott az előkészületekhez az 1885. évi országos kiállításra, melyet Budapesten tartottak. Az országos kiállításon a torontáli háziiparegylet egy csángó és egy szerb szobát akart bemutatni, de emellett természetesen meg akarta ismertetni a közönséggel a megye textiliparának minden ágát is. Streitmann még 1884 nyarán beutazta a megye szövással foglalkozó jelesebb helységeit, s a tárlatra gazdag anyagot gyűjtött egybe.³⁸

1885-ben már a szövőtanműhely hírnevet szerzett magának: „A külföldről is tömegesen érkező megrendelések pontos teljesítése által az intézet a megyei szövő-iparnak máris messze kiterjedő piacot nyitott, mely idővel nagyobb termelésnek is gyümölcsözőt foglalkozást nyújtand” – olvassuk Tallián Béla hivatalos alispáni jelentésében.³⁹

1885 októberében a tanműhely újabb rendeléseket kapott Hertelendy József főispántól, Engel Amáliától, Schwarz Mihálynétól és a Torontálmegyei Banktól. A megrendelt tárgyak runas falú és asztaltakarók, szőnyegek, díványpárnák, finom zsebkendők és jutafüggönyök voltak.⁴⁰

Az 1885. évi országos kiállításon a nagybecskereki szövőtanműhely egyike volt a százhetven torontáli kiállítónak. Termékeik közül függöny, szőnyeg, párnahéj, szerb vásznak, zsebkendők, törülközők, és egy fonalgűjtemény került bemutatásra.⁴¹ Ezen a tárlaton Streitmann több díjat is kapott. Kiállítási nagy éremmel jutalmazták „a háziipar fejlesztésében követett gyakorlati irányért”, emellett még két közreműködői érmet kapott a háziipar és az ipari oktatás kategóriájában.⁴² A XXX. kiállítási csoportban, amely az ipari oktatást volt hivatott bemutatni, versenyen kívül díjazták a nagybecskereki szövőtanműhelyt is.⁴³

1886-ban Bécsben volt hímzőipari kiállítás, amelyen a tanműhely is részt vett szótteseivel, nem csekély sikerrel. Minden kiállított tárgy elkelt, és újabb megrendelések is érkeztek.⁴⁴

1887 áprilisában (több más bánáti tanműhellyel együtt) a Nagyszentmiklóson megtartott torontáli iparkiállításon is képviseltette magát.⁴⁵

A későbbi években is sikereket ért el a műhely különféle kiállításokon. 1894 augusztusában például a debreceni országos tanszerkiállításon első osztályú állami érmet kapott „ízléses és versenyképes készítményéért”.⁴⁶

Hogy a becskereki szövőtanműhely szövőnői milyen minőségű termékeket készítettek, azt egy érdekes példával illusztrálhatjuk. 1887-ben a szegedi iparkiállításon olyan remek munkákat állítottak ki, hogy a közönség bécsi iparcikkeknek nézte őket, és hitetlenkedve fogadták a tényt, hogy mindezt bánáti szövőnők készítették.⁴⁷ Streitmann azután ötletesen bizonyította be, hogy ez egyszerű falusi leányok munkája. Felhozatott Szegedre néhány szövőnőt, és ott, a közönség szeme láttára készítettett egy-egy darabka mintát a szőnyegek ből!⁴⁸

JEGYZETEK

- ¹ Művészeti lexikon (főszerkesztők: Zádor Anna és Genthon István). IV. k. Második, változatlan kiadás, Budapest, 1984. 567. l.
- ² „A kilim (csilim vagy kelim) ősi mintaszövési technika az Európában gobelin (goblen) néven ismert technikához hasonló.” (Ledács Kiss Aladár–Szűts Béláné: Ismerjük meg a keleti szőnyeget. Budapest, 1977. 165. l.) A kelimszövésével készült szőnyegek voltak az ún. sima szőnyegek. E szövési technikával ugyanis ritka láncot és oly sűrű vetüléket (a láncfonalakra merőlegesen haladó fonalát) alkalmaztak, hogy a láncfonalat teljesen elfedték, s ezért a kelimszövésével készült szőnyeg mindkét oldala egyforma volt.
- ³ *Torontál*. 1881. szeptember 1.
- ⁴ Borovszky Samu: *Torontál megye*. Budapest, 1911. 168. l.
- ⁵ Vladimir Mitrović: *Narodna umetnost srednjeg Banata* (katalog izložbe). Zrenjanin, 1970
- ⁶ Uo.
- ⁷ *Torontál*. 1881. szeptember 1.
- ⁸ Uo.
- ⁹ Milenko S. Filipović: *Beleške o ćilimarstvu u Vojvodini*. Zbornik Matice srpske za društvene nauke. 1952. 4. sz. 145. l.
- ¹⁰ Tallián Béla évi jelentése Torontálmegye 1884. évi állapotáról. Nagykikinda, 1885
- ¹¹ *Torontál*, 1890. május 11.
- ¹² Jelentés Torontálmegye állapotáról (1886–9). *Torontál*, 1888. február 16.; 1888. július 26.; 1890. május 11.; 1893. november 2.
- ¹³ Rónay Jenő: Jelentés Torontálmegye 1886–9. évi állapotáról. Nagybecskerek, 1890
- ¹⁴ *Torontál*, 1888. február 16.
- ¹⁵ Uo.
- ¹⁶ *Torontál* 1888. június 26.
- ¹⁷ *Torontál*, 1888. november 15.
- ¹⁸ *Torontál*, 1890. május 11.
- ¹⁹ *Torontál*, 1892. július 13.
- ²⁰ Uo.
- ²¹ Uo.
- ²² *Torontál*, 1893. május 13.
- ²³ *Torontál*, 1893. július 19.
- ²⁴ *Torontál*, 1893. november 2.
- ²⁵ *Torontál*, 1893. május 13.: „A m. kir. államvasutak igazgatósága 1.350 ft. erejéig szmirna szőnyeget rendelt meg az udvari kocsik számára”. 1893. november 2-án írja a lap: „Az államvasutak igazgatósága a szövőtanműhelyt megrendelésével tüntette ki, és a szállított cikkekkel teljesen meg van elégedve.”
- ²⁶ *Torontál*, 1894. január 18.
- ²⁷ Uo.
- ²⁸ *Torontál*, 1893. november 2.
- ²⁹ *Torontál*, 1893. november 2., 1894. február 1., 1894. február 5., 1894. február 6., 1894. február 13., 1894. február 17.

-
- ³⁰ *Torontál*, 1894. február 5.
³¹ *Torontál*, 1894. március 8.
³² *Torontál*, 1894. május 18.
³³ *Torontál*, 1894. december 19.
³⁴ *Torontál*, 1894. június 23.
³⁵ *Torontál*, 1897. június 15.
³⁶ *Torontál*, 1903. május 16.
³⁷ Tallián Béla évi jelentése Torontálmegye 1884. évi állapotáról. Nagykikinda, 1885
³⁸ Uo.
³⁹ Tallián Béla évi jelentése Torontálmegye 1885. évi állapotáról. Nagybecskerek, 1886
⁴⁰ *Torontál*, 1885. október 1.
⁴¹ Tallián Béla évi jelentése Torontálmegye 1885. évi állapotáról. Nagybecskerek, 1886
⁴² *Torontál*, 1885. október 1.
⁴³ Uo.
⁴⁴ *Torontál*, 1886. május 16.
⁴⁵ *Torontál*, 1887. április 7.
⁴⁶ *Torontál*, 1894. augusztus 29.
⁴⁷ Büchler Hugó: *Nagybecskerek népoktatásának története*. Nagybecskerek, 1914. 57. l.
⁴⁸ Uo.